

CIORAN ȘI PSIHANALIZA

MARIUS DOBRE

Cioran and Psychoanalysis. The paper examines the two attitudes toward psychoanalysis of the philosopher Emil Cioran (emphasizing his quality as an essayist philosopher, but also his quality of a highly informed person): on the one hand a hostile attitude, disparaging some of the therapeutical solutions of psychoanalysis or those people involved in this phenomenon, on the other hand a somehow favorable attitude towards Freud as the founder of the domain, likening him to the founders of religions, this being his only merit, since the “truths” he proposed seem to be simple figments.

Key words: psychoanalysis, esseyistic philosophy, false science, religion founder.

Există prejudecata că avantajul (sau dezavantajul, după caz) de a practica filosofia eseistico-literară este că poți vorbi despre orice, poți să-ți dai cu părerea despre orice, fără a fi acuzat de incompetență. În fond, filosoful eseist este un fel de poet al ideilor, un filosof care vine să ne încante cu textele sale și deci nu este necesar să-i cerem socoteală asupra adevărului spuselor sale (că nu este întocmai așa am arătat în altă parte). De pildă, poate vorbi despre științe în orice fel dorește, așa încât nimeni nu-l va contrazice, dar nici nu-l va cita în manualele de fizică, chimie, matematică, la capitolele rezervate introducerilor sau definițiilor acestora.

Nu este aceeași situație atunci când filosoful eseist discută despre filosofie; acum el devine totuși un reper, întrucât trebuie văzut și un punct de vedere venit dinspre filosofia de tip eseistico-literar, alături de punctele de vedere ale filosofiei speculativ-sistematice și ale filosofiei logico-pozitiviste. De pildă, în manualele de filosofie de la noi, Emil Cioran este deseori amintit cu idei ce pot fi alăturate citatului următor: „Am întors spatele filosofiei când mi-am dat seama că e cu neputință să descopăr la Kant vreo slăbiciune omenească, vreo urmă adevărată de tristețe; la Kant și la toți filosofi”¹. (Așadar, filosofia, domeniul al rațiunii, ar îndepărta simțirea, singura importantă în desfășurarea universului, și ar îndepărta-o chiar de forma ei cea mai importantă, suferința.)

Să deschidem aici o paranteză mai mare legată de problema competenței în științe și filosofie. Puțini filosofi mai sunt azi citați de oamenii de știință (poate cu excepția filosofilor care se ocupă cu filosofia științei). Știința s-a închis, impunându-și propriile criterii de funcționare, la care filosofia nu mai are acces prin metodele ei sau pur și simplu e exclusă ca fiind inadecvată în dezbaterile contemporane asupra vechilor și

---

¹ Emil Cioran, *Tratat de descompunere*, Editura Humaniras, București, 1992, p. 76 ș.u.

noilor probleme ale universului, unele deschise chiar de filosofie (precum natura universului, apariția lui etc.). Filosofia trebuie să fie prudentă atunci când extrage informații din științe, când preia exemple sau face analogii cu problemele dezbătute în științe, altfel putând fi acuzată de abuz intelectual². Nici oamenii de știință nu sunt ocoliți de tentația aventurii spre alte domenii, mai ales când sunt apreciați de marele public (când li se cere, în calitate de somități, să-și exprime opinia cu privire la probleme de interes intelectual general, dar care le depășesc domeniul de competență); este și cazul lui Stephen Hawking care (cel puțin într-un documentar TV asupra originii universului) nu mai putea face loc lui Dumnezeu înainte de Big-Bang, întrucât înainte de Big-Bang nu a existat timp, iar în afara timpului nu a existat nimic. (Presupunem că ideea a iritat cel puțin o serie de teologi.) A fost și cazul lui Einstein în anumite scrieri politice. Deci nume științifice foarte mari, nume precum Hawking sau Einstein nu pot fi considerate autorități competente în alte câmpuri decât cel al fizicii (precum teologia, sociologia, filosofia, politica etc., considerate „domenii ghinioniste” din pricina implicării multor personalități științifice în interiorul lor, implicări totuși necompetente)³. Este imposibil ca o singură persoană să fie purtător de autoritate epistemică în toate domeniile sau în foarte multe domenii (în vremea lui, Aristotel reușea această performanță, și chiar și Kant în vremea lui, dar știința era restrânsă pe atunci). Deși pot fi numiți oameni de excepție în domeniul lor, nume precum Einstein sau Hawking nu au legitimitatea de a fi autorități competente în alte domenii.

Revenind, filosoful eseistic pare a avea, așa cum spuneam la început, acest privilegiu, de a comenta ideile altor autori, din alte domenii, fără a fi acuzat de impostură. Cioran nu a făcut excepție. Vom lua aici doar cazul psihanalizei, unde Cioran a avut câteva intervenții ce nu par total incorecte sau depășite.

Psihanaliza este un subdomeniu al psihologiei, dorește ea însăși a fi tratată ca o știință, dar nu este agreată de psihologii ce au pretenția de științificitate al domeniului lor. Ce înseamnă pretenție de științificitate? Să luăm în considerare aici două criterii de științificitate ce apar frecvent în manualele de epistemologie: testabilitatea și comunicabilitatea. Conform primului criteriu, majoritatea conceptelor psihanalizei sunt greu testabile empiric. Supuse confruntării faptelor, experienței, ele rezistă greu. Cum putem testa empiric un concept precum „Complexul lui Oedip”? El nu-și dovedește nicicum universalitatea în psihologia umană, chiar dacă, prin anumite analize, s-a dovedit a fi prezent la unii copii, și nu este exagerat a spune, cum de altfel s-a și spus, că este o problemă mai ales a celui ce a inventat acest concept⁴. Prin comunicabilitate, științii

---

² A se vedea scandalul ivit în Franța în urma dezvăluirilor despre unii intelectuali marcanți ce au folosit abuziv (incorect) anumite concepte sau teorii științifice. Vezi îndeosebi Alan Sokal, Jean Bricmont, *Impostures intellectuelles*, Odile Jacob, 1997, și Jacques Bouveresse, *Prodiges et vertiges de l'analogie. De l'abus des belles-lettres dans la pensée*, Raisons d'agir Éditions, Paris, 1999.

³ J.M. Bochenski, *Ce este autoritatea? Introducere în logica autorității*, Editura Humanitas, București, p. 42–48.

⁴ Michel Onfray, *Le crépuscule d'une idole. L'affabulation freudienne*, Bernard Grasset, Paris, 2010, p. 40.

cer mijloace sigure de exprimare, matematice, statistice, ca în orice știință respectabilă; or, psihanaliza are la dispoziție doar mijloace de expunere obișnuite, specifice limbajului comun, spre deosebire chiar de anumite subdomenii ale filosofiei. Și din această cauză, teoria inventată de Freud a fost numită fie o disciplină „autobiografică”, fie o simplă și pură filosofie, o teorie subiectivă asupra condiției umane, ca orice altă teorie filosofică sau, mai bine spus, ca orice altă teorie filosofică având pretenția originalității subiective: „Freudismul este (...) precum spinozismul sau nietzscheismul, platonismul sau cartezianismul, augustinismul sau kantianismul, o viziune privată asupra lumii cu pretenție universală. Psihanaliza constituie autobiografia unui om ce își inventează o lume pentru a trăi cu fantezmele lui – ca orice alt filosof”⁵.

Psihanaliza nu se recunoaște totuși ca o filosofie, nu vrea să fie o simplă teorie subiectivă asupra condiției umane și are pretenția că științificitatea ei se poate proba prin efectele ei, prin rezultatele ei, adică prin faptul că vindecă anumite nevroze, de pildă, deci se testează într-un fel. Dar de aici până la a pretinde că e o știință este încă o cale lungă, se pare, și mulți contestă această pretenție, deși Freud a avut ambiția nu doar de a o situa printre științe, ci a o situa printre marile revoluții științifice, alături de cele ale lui Copernic și Darwin.

Psihanaliza nu este deci, în accepțiile de mai sus, nici știință, nici filosofie, sau este și știință, și filosofie – un statut controversat. Dar intrigă și atrage publicul, are succes comercial... Nu ar trebui să ne mire că a intrat (accidental, totuși) și în atenția lui Cioran, dar și a altor filosofi, măcar din curiozitate intelectuală.

Mai trebuie spus că, în mare parte, filosofii, situându-se într-un domeniu al raționalității pure, nu agreează psihanaliza (se remarcă aici excepții notabile, cum ar fi freudomarxiștii în Occident, la noi Lucian Blaga); rațiunea nu are acces direct la inconștient, deci inconștientul nu este demn de luat în seamă pentru unii filosofi. Cioran însă nu făcea parte dintre cei ce refuzau psihanaliza pe criterii raționale, el vorbea despre simțire, despre trăire, cum am văzut; dar și în această situație, simțirea, trăirea reprezintă ceva ce poți conștientiza, ceva prezent acum și aici, nu ceva inconștient, motiv pentru care el se dovedește a fi ostil psihanalizei. Tristețea sau suferința sunt elemente demne de a fi luate în considerare în mod conștient, s-ar putea spune în mod cioranian, pentru ca oamenii să înțeleagă importanța lor și să acționeze ei înșiși în consecință, în viața de zi cu zi, nu să le fie explicate, ele însele sau cauzele lor (eventual ivite din copilărie) de către un specialist psihanalist sau altul, urmând să aibă apoi o atitudine pasivă, de acceptare și conștientizare, rezultată din recomandările specialistului psihanalist.

*

Dar să-l urmărim în acest traseu spre psihanaliză pe Cioran însuși. Se impune însă la început o nouă paranteză. Cioran nu este un filosof ce se bazează doar pe lecturi filosofice fundamentale sau un filosof specializat pe un anumit domeniu filosofic, așa

---

⁵ *Ibidem*.

cum sunt mulți gânditori din zilele noastre (două moduri de a practica filosofia în zilele noastre datorate inflației uriașe de literatură filosofică; nu mai poți fi la curent cu absolut totul, ca în vremea lui Aristotel sau chiar ca în vremea lui Kant, trebuie fie să te specializezi, cum este cazul logicienilor, eticienilor, epistemologilor etc., fie să tratezi doar despre marii autori din istoria filosofiei, cum a fost cazul lui Noica). După mărturisirile sale, Cioran a citit enorm; ne dăm seama de acest aspect și din cărțile sale: el a citit mult, și a citit nu doar autori ce prețuiau prezența trăirii în demersul filosofic, așa cum am crede din cele expuse mai sus. Cei care l-au cunoscut îndeaproape mărturisesc de asemenea că era un om extrem de cult și putea discuta competent despre orice problemă de interes cultural. Așa că nu este de mirare că putem găsi printre reflecțiile sale publicate și anumite pasaje despre psihanaliză. De altfel, cam orice om de cultură preocupat și de aspectele psihologice ale vieții umane a citit măcar Freud din psihanaliză. Medicul vienez nu este greu de înțeles, folosește un limbaj comun, iar toate conceptele propuse de el sunt exprimate în limbajul comun; de ce ar fi prin urmare de neînțeles? Și, mai ales, de ce ar fi intangibil la comentarii venind ele de oriunde din lumea culturală? Criteriul competenței într-un anumit domeniu mai poate funcționa în legătură cu o teorie cu aură filosofică exprimată în limbajul comun?

Să revenim la Cioran. Noi ne-am oprit în acest articol doar asupra unor texte cioraniene pe care le-am observat în timp; aceasta nu înseamnă că am epuizat tema sau că nu ar fi posibile și alte interpretări la textele reperate de noi.

O primă observație legată de judecățile lui Cioran asupra terapiilor psihologice în genere. Terapiile psihologice, sugerează el, apar în societățile bogate, plictisite, liniștite, în căutare de rafinamente culturale, fără vreun pericol imediat; oamenii se plictisesc și suferă sau își găsesc diverse angoase; dacă ar interveni vreun pericol iminent, vreun obiectiv de supraviețuire, nevoia de terapii individuale ar dispărea, așa cum se întâmplă în societățile mici, unde există tot timpul probleme legate de ființa însăși a statului sau a societății (precum societatea românească din care provenea Cioran)⁶. Nu a apărut oare psihologia în țările dezvoltate în secolul XIX? (De fapt, științele în genere apar și se dezvoltă în societățile bogate, după cum se poate constata încă din Antichitate.) Iar psihanaliza nu apărut ea oare într-o Vienă liniștită în care trăia Freud? Următorul aforism exprimă concludiv această idee: „Am putea măsura gradul de rafinament al unei civilizații după numărul de hepatici, de impotenți și de nevrozați”⁷.

O a doua observație se referă la opinia lui Cioran despre psihanaliză în particular, unde se simte imediat un soi de ostilitate; regăsim această idee într-o mărturisire (a se citi și autoanaliză) din *Mărturisiri și anateme*, chiar dacă referirea este strict la Freud și chiar dacă tragem concluzia dintr-un anumit context particular: „Dacă niciodată n-am avut încredere în Freud, de vină este tatăl meu: îi povestea mamei visele de peste noapte și îmi strica în felul ăsta diminețile”⁸. Desigur, pasajul este interpretabil pentru orice psihanalist, îndeosebi pentru că apare aici o mărturisire despre tatăl și mama lui;

⁶ Emil Cioran, *Silogisme amărăciunii*, Editura Humanitas, București, 1992, p. 101.

⁷ *Ibidem*, p. 102.

⁸ Emil Cioran, *Mărturisiri și anateme*, Editura Humanitas, București, 1994, p. 19.

ar trebui să aibă cumva legătură cu complexul lui Oedip, dar nu asta ne interesează aici, ci unele mici întâmplări care pot dezvălui poziția lui Cioran față de psihanaliză.

Altă mărturisire în acest sens – Cioran povestește că-i spunea unui psihanalist american cum îi plăcea să taie crengile uscate ale unui secvoia pe un domeniu al unei prietene; acesta interpretează această plăcere drept o răzbunare a lui Cioran pe respectivul arbore, în virtutea faptului că arborele va trăi mai mult; comentariul lui Cioran: „Uite-așa te scârbești pentru totdeauna de orice explicație *profundă*”⁹. Acestea sunt unele dintre mărturisirile oferite de el, pe care le putem lua drept simple exemple, comentarii la situații particulare. De fapt, însă, printre notele lui de jurnal, putem găsi și exprimări mai generalizatoare: „(...) genul de explicație pe care-l propune această pretinsă știință este ispititor, aparent complex și profund, iar în fond superficial și absolut arbitrar”¹⁰. Din păcate, psihanaliza, mai notează Cioran, are destul de mult succes la un public suspect: unii tineri, diferiți oameni „ce taie frunză la câini”, „falși medici”, „dezechilibrați de tot soiul”¹¹. Iar această atracție s-ar datora faptului că psihanaliza se distinge prin evidențierea unei „pornografii cvasiștiințifice”¹². A rezolva totul cu ajutorul sexualității nu era o cale fericită în viziunea sa, deși uneori îi recunoaște sexualității perenitatea în lăuntru vieții, fiind „cel mai vechi exercițiu al viului”, iar cel nu s-a lăsat pradă ei a fost fie o „ființă aparte”, fie „o căzătură”, fie „un sfânt”¹³. De altfel, asupra sexualității, o temă importantă în psihanaliză sau cel puțin în psihanaliza freudiană, Cioran nu discută des din punct de vedere filosofic, iar atunci când o face, are un ton mai degrabă dezaprobat, disprețuitor (fiind o temă ce ar trebui lăsată în seama „ginecologilor și psihanalizatorilor”¹⁴). Ca trăire de moment, „delirul sexual” dă senzația unui infinit, dar, de fapt este o „imensă impostură, o uriașă minciună care se împropătează invariabil”¹⁵. Ca punct de plecare în vederea procreării, sexul ne înjosește și mai mult, ne apropie de animale, ne pune la nivelul naturii, fiind ridicol faptul că o ființă umană este rezultatul unei „gimnastici încununată cu un grohăit”. Sexualitatea nu ar trebui acceptată pentru alt scop decât plăcerea, ar trebui păcălită natura, nu ar trebui să procrezi: „te poți bucura de avantajele speciei, disprețuindu-le totodată”¹⁶. Doar pentru sentimentul de dragoste a avut în tinerețe cuvinte mai frumoase, dar numai din perspectiva intensității suferinței provocate de acesta: „Nefericirea în dragoste întrece în intensitate cele mai adânci emoții religioase. Ce e drept, ea n-a construit biserici; dar a ridicat morminte, morminte peste tot”¹⁷.

⁹ *Ibidem*, p. 130.

¹⁰ Idem, *Caiete III*, Editura Humanitas, București, 2005, p. 37.

¹¹ *Ibidem*, p. 37.

¹² *Ibidem*, p. 37.

¹³ Idem, *Sfârtecarea*, Editura Humanitas, București, 1995, p. 106.

¹⁴ *Detaliile minime și pasiunile dezlănțuite*, interviu cu Cioran realizat de J.L. Almira, republicat în *Convorbiri cu Cioran*, Editura Humanitas, București, 2004, p. 118.

¹⁵ *Ibidem*, pp. 118–119.

¹⁶ Idem, *Tratat de descompunere*, p. 192.

¹⁷ Idem, *Amurgul gândurilor*, Editura Humanitas, București, 1991, p. 33.

O altă atitudine potrivnică merită de asemenea menționată aici; psihanaliza ne distruge curiozitatea față de propria ființă, autocercetarea propriilor mistere sau de propriilor demoni: „Tehnică pe care o practicăm spre paguba noastră, psihanaliza ne degradează riscurile, pericolele, prăpăstiile lăuntrice; ne deposează de necurății, de tot ceea ce ne făcea să fim curioși de noi înșine”¹⁸.

Nici teoriile filosofice care preiau idei din psihanaliză nu îi plac lui Cioran; de pildă: „După ce ai citit într-o lucrare de inspirație psihanalitică că tânărul Aristotel fusese cu siguranță gelos pe Filip, tatăl lui Alexandru, fără să vrei, te gândești că un sistem cu pretenția de-a fi o terapeutică și în care se nascocesc asemenea ipoteze nu poate fi decât suspect, căci *inventează* secrete din plăcerea de a inventa explicații și vindecări”¹⁹.

A *treia observație* e legată cumva de atitudinea ușor favorabilă psihanalizei; îl găsim pe Cioran acceptând niște practici ce ar putea fi și pe placul psihanalizei, putând fi legate cumva tot de complexul lui Oedip; din nou în *Mărturisiri și anateme* (în această carte, avem mai multe referiri la psihanaliză; e posibil ca în această perioadă Cioran să fi citit iar psihanaliză), putem afla următoarele: „Retras la țară după moartea fiicei sale Tullia, Cicero, copleșit de mâhnire, își adresa lui însuși scrisori de consolare. Ce păcat că nu au fost găsite și, mai mult decât atât, ce păcat că această terapie nu a devenit curentă! E drept că, de-ar fi fost adoptată, religiile lumii dădeau de mult faliment”²⁰. Și despre întemeietorul psihanalizei găsește cuvinte favorabile; e drept că nu datorită noii sale metode de vindecare, ci forței lui de a întemeia un fel de nouă religie: Cioran amintește în acest sens de un psihanalist danez care suferea de migrene „persistente”, urmase fără succes tratamentul unui confrate obișnuit, dar, odată ajuns la Freud, e lecuit; și Cioran, admirator al întemeietorilor de religii, de imperii, de științe, nu putea să se dezmintă: trage concluzia că apropierea de marele maestru l-a vindecat pe respectivul, era ca și cum l-ar fi întâlnit pe însuși Dumnezeu sau pe însuși întemeietorul de religie: „Să ne reamintim că Magistrul avea toate calitățile unui fondator de sectă deghizat în om de știință. Dacă i-au reușit tămăduiri, nu e atât datorită metodei, cât credinței sale”²¹. De subliniat încă o dată că admirația față de Freud nu se referă la *metoda* sa, ci la *capacitatea sa de a convinge* confrății, deci la abilitățile sale de retor, în sensul acela negativ de care vorbeau Platon și Aristotel despre sofisti. Această admirație se transformă altă dată în dispreț; da, Freud era un profet, dar unul care nu iubea adevărul, sprijinindu-se pe „exagerări monstruoase”: „E un profet, un șef de sectă, un reformator «religios». Și-a confundat mereu misiunea cu adevărul, în dauna celui din urmă. Nu se poate imagina un spirit mai puțin obiectiv, printre oamenii de știință, desigur. Avea în el ceva de fanatic, de om al vechiului Legământ”²².

Să deschidem aici o altă paranteză, fiind vorba, în cele de mai sus, de Freud în principal. În prima sa carte, Cioran schița un scurt portret al psihologului, care, în

¹⁸ Idem, *Silogisme amărăciunii*, p. 28.

¹⁹ Emil Cioran, *Mărturisiri și anateme*, p. 23–24.

²⁰ *Ibidem*, p. 29–30.

²¹ *Ibidem*, p. 30.

²² Idem, *Caiete III*, p. 39.

opinia noastră, s-ar potrivi de minune și întemeietorului psihanalizei, cel care a făcut primele descoperiri în acest domeniu analizându-și propriile experiențe psihice și trecându-le apoi pe seama altor oameni, având pretenția să le universalizeze. Redăm aici parțial pasajul, fiind extrem de relevant: „Arta de a fi psiholog nu se învață, ci se trăiește și se experimentează, deoarece nu există un complex de canoane care să-ți dea cheia misterele psihice (...). Nu ești psiholog bun dacă tu însuși nu ești un subiect bun de studiat, dacă materialul tău psihic nu oferă zilnic o complexitate și un inedit, care să excite curiozitatea ta continuă. Nu te poți iniția în misterul altuia, dacă tu însuși n-ai un mister în care să te inițiezi (...). Simțul psihologic este expresia unei vieți care se contemplă pe sine în fiecare moment și care în celelalte vieți vede numai oglinzi. Ca psiholog, consideri pe ceilalți oameni părți din tine, frânturi ale ființei tale”²³. Repetăm, nu a fost oare aceasta condiția lui Freud în situația sa de deschizător de drumuri? Chiar și unii critici, cum am văzut, îl acuză pe Freud de asemenea transferuri ilicite. Ne dăm seama, însă, după acest pasaj, că problema lui Cioran cu Freud nu era aceea că își transferase propriile trăiri, experiențe sau obsesii la alții, ci că o făcuse sprijinindu-se pe chestiuni mult prea personale, multe dintre ele neputând fi transferabile, neputând fi potrivite pentru alții; cu alte cuvinte, dacă îl înțelegem bine pe Cioran, Freud nu a avut totuși geniul de a valorifica acele trăiri ce puteau fi obiectivate în alții, cu toate că mulții săi discipoli și admiratori tocmai asta au spus.

*

În conferințele pe care le-am ținut despre Cioran până acum pe teme filosofice, am indicat *Convorbirile...*²⁴ sale cu diferiți jurnaliști sau filosofi interesați de scrierile lui ca fiind surse sigure pentru anumite teme ale gândirii sale. De ce? Pentru că în aceste dialoguri nu mai folosește fragmentul sau paradoxul ca în scrierile sale, ci spune direct și sincer opinia sa despre cutare sau cutare lucru. Este și cazul psihanalizei; iată deci în cele ce urmează ceea ce am putea considera drept o bună concluzie sau drept părerea sa clară despre psihanaliză: „Sunt cazuri în care tratamentul psihanalitic e indicat. Dar nu pentru toată lumea. Toate cazurile pe care le cunosc eu au sfârșit dezastruos. Eu mă interesez de psihanaliză ca fenomen al unei epoci, nu ca terapie. Și, până acum, după părerea mea, nu s-a interpretat psihanaliza ca etapă a civilizației: de ce a apărut acum? Ce sens are? Sunt convins că e un fenomen extrem de neliniștitor și de tulburător. Psihanaliza a ajuns și ea la opusul a ceea ce a vrut. A devenit din ce în ce mai vulgară”²⁵. Încă din tinerețe a avut convingerea că psihanaliza nu e potrivită pentru oricine și a avut convingerea că nu e potrivită nici în cazul lui, el considerându-se, să ne amintim, un om bântuit de obsesii și suferințe încă de la începutul vieții. Așa încât și-a găsit

²³ Idem, *Pe culmile disperării*, Editura Humanitas, București, 1990, pp. 199–200.

²⁴ *Entretiens*, Gallimard, Paris, 1995; *Convorbiri cu Cioran*, ed. cit.

²⁵ *Sunt un marginal metafizic*, interviu cu Cioran realizat de Jean-François Duval, republicat în *Convorbiri cu Cioran*, p. 45.

de timpuriu propria terapie²⁶ pe care a urmat-o până la sfârșitul vieții: această terapie a fost scrisul. Era un fel de *salvare prin mărturisire* a unor experiențe intense, încordate, „cu tendință de explozie”; chiar dacă salvarea era temporară, episodică, căci pot apărea mereu noi obsesii, scrisul este pentru el o terapie, ajutând la descărcare, la eliberare; expresia devine medicament, luând forma unei „răzbunări” împotriva lumii și împotriva sa, așa cum a spus el însuși în mai multe rânduri. Iar ca soluții alternative la psihanaliză, am putea crede urmând unele aforisme sau note ale sale, ca terapii eficiente pentru restul lumii (adică în afară de el) ar fi putut fi cele provenite dinspre teologie²⁷ sau dinspre filosofia morală, căci nu vorbea însuși Epicur de un fel de „angoasă în civilizație” în vremea lui și nu dădea el sfaturi despre cum să eviți suferința?²⁸

La final, să spunem că Emil Cioran își manifestă câteodată convingerea că psihanaliza va ajunge la un deznodământ nefericit pentru ea, chiar unul fatal; ea va fi cândva discreditată; din păcate, însă, ea a făcut deja răul, ne-a distrus „ultimele rămășițe de naivitate. Nici când, după ea, nu vom putea să mai fim *inocenți*”²⁹. În această ordine de idei, există o sintagmă într-o altă carte a lui Cioran privind pierderea naivității omului prin psihanaliză; integrată aici, ar suna astfel: psihanaliza este știința care tratează copiii drept „perverși polimorfi”³⁰; și, cum toți am fost copii... Apariția psihanalizei nu a fost, pentru Cioran, benefică culturii sau științei; ea a complicat mai mult lucrurile și, în loc să ajute omul, așa cum au încercat în genere științele, artele și filosofia, ea l-a discreditat. În aceste exprimări expresive, retorice, precum cele expuse aici, Emil Cioran este convingător și pare a avea totală dreptate în discreditarea psihanalizei; însă mijloacele retorice nu trebuie să ne înșele, căci psihanaliza o avea ea păcatele ei, dar trebuie să fim conștienți că avem aici doar un punct de vedere, cel al lui Cioran, un gânditor educat sau autoeducat să țină cont doar de ceea ce se vede și se simte sau se gândește, adică de trăire sau rațiune; inconștientul rămâne pentru el o enigmă și emite opinii dure în acest sens, dar destul de persuasive din punct de vedere stilistic.

---

²⁶ Cioran, *Scrisul ca mijloc de eliberare*, în vol. *Singurătate și destin*, Editura Humanitas, București, 1991, pp. 238–239.

²⁷ Idem, *Caiete III*, p. 37.

²⁸ Idem, *Ispita de a exista*, Editura Humanitas, București, 1992, p. 147.

²⁹ Idem, *Demiurgul cel rău*, Editura Humanitas, București, 1995, pp. 127–128.

³⁰ *Ibidem*, pp. 159–160.